

Életinterjú Imre Károllyal

„a népfőiskola nagyon fontos eleme a praktikus tudás, a hétköznapi tudás és annak a produktumai. Vissza kell adni a presztízst, megadni a méltóságát a helyi társadalomban ezzel rendelkező, ebben tevékeny embereknek.”

M. A.: *A Facebookon a neved mellett egy hozzád írt levél van, és abból kiderül a te Székelyföldre tartozásod. És, ami ritka dolog, egy akarást fogalmaz meg a levél, mégpedig, hogy az odatartozásod ne múljon el belőled. Ez tehát azt jelenti, hogy téged olyan embernek érzékelnek és értékelnek, akit nem akarnak elveszíteni. Nagy dolog! Mondanál valamit ezekről a gyökereidről? Erről a világról?*

I. K.: Egészen kicsi gyerekkoromtól fogva belénk nevelték a Székelyföld szeretetét, az édesapám, a családom nagyobbik része onnan származik. Ez a gyerekkor az 1950-es évek elején kezdődik. Amióta az eszemet tudom, legyen ez 5-6 éves korom óta, az apám rengeteg történetet, anekdotát mesélt nekünk Székelyföldről. Nyelvi fordulatokat ismertünk meg, mondta őket, ha jó kedve volt.

Mi nem érthettük el az '50-es '60-as években Székelyföldet, nem volt az egyszerű, mint manapság, hogy beülünk az autóba, és kimegyünk, eltöltünk néhány napot. Először 14 éves koromban, 1966-ban voltam Erdélyben, konkrétan

Máréfalván, ahol a Facebook levél született. Arra nagyon büszke vagyok, hogy Kovács Piroska, az egykori iskolaigazgató, aki Máréfalván köztisztviselőnek örvendő helytörténész volt, „a székelykapuk anyja”, többek között írt egy könyvet Máréfalváról, a címe: *Orcád veritékével*, amiben az őseim első írásos említése 1653-ból datálódik. Amikor először felkerestem, mutatott nekem Piroska néni két olyan oklevelet – ő gyűjtötte a helytörténeti anyagokat –, amikben két Imre perlekedik egymással. Egy jómódú, és egy kevésbé jómódú Imre. Természetesen elolvastam a könyvet, és évente kijártam, tartottam a kapcsolatot az ott lévő rokonaimmal. Nemrég halt meg az utolsó, Imre József, édesapám testvérének a fia, 94 éves korában.

Nekünk, gyerekeknek szinte a mese kategóriába tartoztak, amin fölöttünk – apánk székelyföldi történetei. Ő már Budapesten született 1921-ben, de lélekben mindig máréfalvi maradt.

Az első világháború után nagyon nehéz volt arrafelé az élet, gyakorlatilag éhhalál fenyegette az embereket, előle menekültek át nagyszüleim Budapestre. Nekem a történetek, az emlékképek apám valóságmeséin keresztül élnek. Nagypám csendőrvolt, a felesége háztartásbeli. Jászapáti kötöttek ki. Nagypámnak nem volt nyugdíja, a nagymamámnak úgyszintén,

gyakorlatilag a semmiből éltek. Az egész kinti família egyetlen kincse – nem tudom másképpen fogalmazni – a böcsülete volt, az, hogy dolgozott. Az, hogy tartotta a szavát. Amit mondtak, az úgy volt. Rá vagy utalva a másik emberre. A szolidaritás nem valami úri luxus, vagy ablakba kiteendő erény, hanem létforma, szükséglet abban a közegben. Ez nekem elemi erejű élmény volt. A szegénységben a tisztesség, amit az ottani emberektől lehetett és lehet tanulni. Ahogy a könyv címe mondja: „Orcád veritékével keresd a kenyered!”

Nekem ezt jelenti az idézett levélrészlet, azért tettem ki. Nem is veszem le onnan, mert Piroska néni emlékeztet, akit akárhányszor kint voltam, mindig megkerestem, mindig elmentem hozzá. Mindig vittem neki egy kicsi ajándékot, mindig beszélgettünk pár szót. Ha ő nincs, akkor Máréfalván már nincsen székelykapu. Ő nem engedte őket lecserélni olcsóbbra. És ő volt

az, aki, hogy úgy mondjam, divatba hozta: a tehetősebb emberek a mai napig állítgatják a székely kapukat. A mai napig vannak helyi vagy környékbeli mesteremberek, akik készítik. Státuszszimbólum lett, a „máréfalviság” szimbóluma. Nekem az ottani temető, az ottani embereknek a barátsága, a templomi hangulat, a tudat, hogy amióta ez a templom itt van, azóta az őseink itt éltek-haltak, ezt jelenti Székelyföld. Amíg csak tehetem, bírom, addig megyek, addig az ottani élményeket megpróbálom magamba szívni.

Ahogy apámban a székely, ugyanúgy édesanyámban nagyon erős volt a bácskai, kúlai kötődés. Kúla a Ferenc-csatorna partján, Szabadkától 70 km-re fekszik. Anyám Kúláról álmódott. Állandóan ott volt későbbi betegségében is. Így hát mondhatni tökéletesen „optáns” családból származom: apám székely, anyám félig sváb, félig székely – kolozsvári volt az édesapja. Valahogy a történeti Magyarország félútján állok.

M. A.: *A második dolog, amit kérdeznék tőled az az, hogy igazam van-e abban, hogy ahogy te egy faluban mozogsz, ahogy egy faluhoz, a falu idős embereihez meg egyáltalán embereihez viszonyulsz, az az édesanyádhoz való viszonyodból adódik.*

I. K.: Anyám 20 évvel élte túl apámat. Nekem nagyon erős volt a kötődésem édesapámhoz. Erősebb, mint anyámhoz. Aztán mikor meghalt, viszonylag fiatalon, 77 éves korában, akkor maradt anyám, akit apám tulajdonképpen rám hagyott, aki egyedül maradt egy hatalmas nagy falusi házban. Anyám háztartásbeli volt, státusza állatorvosfeleség, illetéknéppen mindig többé-kevésbé kiszolgáltatott. Ami mindig is a nagyon erős kötelék alapja volt, az pont ez, hogy tudtam, hogy anyám egyfolytában Kúláról álmódik. Nem lehet a gyerekkor élményeit, traumáit kitörölni

belőle. Akárhányszor, akármilyen beteg volt a szívével, a tüdejével, és már nem ment sehova, a kapuig nem ment ki, ha azt mondtam neki, hogy gyere, elviszlek Kúlára, akkor szedte a cókmojkját, és ült be a kocsiba. Az Kecelről 130 kilométer. Neki a csatornapart, a régi ház, az apai örökség, a mindent jelentette.

Tragikus életük volt. Jómódú családból származott, az édesapja Budapestről került Kúlára, aztán a háború alatt mindent elvesztettek, az édesapját is, tizenhárom éves volt ekkor. Kalandos úton menekültek át Magyarországra.

Anyámmal 20 évig voltunk összekötve. Ami nagyon erős kapocs volt az az, hogy akárhol voltam, bárhova mentem, nekem mindig ott volt, hogy az anyámról gondoskodni kell. Egyedül van, 100 ezer forint nyugdíjjal egy hatalmas nagy, 200 nm-es házban, amit nem tud fenntartani. És beteg. Volt úgy, hogy éjszaka három órakor telefonált, hogy gyere haza, lázam van, nem tudok mit csinálni. És akkor éjszaka összepakoltam. Vagy volt úgy – az ember borzasztóan kiszolgáltatott –, kiment a postaládát megnézni, föllökte a kutya, eltört a

lába, ott maradt a földön. Ha nem jönnek arra... vagy ha télen történik, akkor tragédia van. Ez a fajta készenlét meghatározta az életemet. Például soha nem ihattam emiatt. Vannak ilyenek, az ember nem is gondolkodik rajta, így van. Napközben azért nem ihatsz, mert kocsiban ülsz, este megint nem ihatsz egy sört, mert mi van az anyáddal – bármi történhet. És ha van kötelék, akkor ez a fajta kötelességtudat: apám mindig azt mondta, mi lesz anyáttal, hogyha én meghalok. Ez mindig ott volt előttem.

Valóban volt egy erős kötelék, de sokkal erősebb volt az öcsém meg az anyám közötti viszony. Általában nálunk a családi kötelékek nagyon erősek voltak. Tiszteltük a szüleinket, soha nem fordulhatott elő az, hogy ellentmondunk. Akármir gondoltunk – teljesen homlokegyenest mást –, próbáltunk engedelmeskedni, jobban is a kellesténél egyébként. És hát ez az, amire esetleg ráéreztl, hogy bizony, van egy ilyen kötelék, hogy nekünk gondoskodnunk kell egymásról, és hát megígértem neki akkor, amikor még a tudatánál volt, hogy

soha semmilyen körülmények között nem adjuk be semmiféle otthonba vagy elfekvőbe, hanem mi, a fiai gondoskodunk róla. Bár ennek a végén semmi értelme nem volt, tartottuk a szavunkat... Mert ott feküdt az ágyban, nem is tudott menni, le volt bénulva, és azt mondta, hogy vigyél haza. Szörnyű érzés volt, hogy nem tudtam, hogy hova kell mennie haza. Mondtam, hogy itthon vagy, nézd a falon a képeket, ott a menyasszony. Nézd meg, itt van a kutyád melletted... Hiába, ő „Haza” akart menni.

A másik pedig, ma már erről nem szoktak beszélni, de bennünket – hülyén hangzik, hogyha én mondom – tisztességre neveltek. Tehát a parancs: a kötelességedet teljesíteni kell. A szomszéd gyereket, legyen az bármilyen vallású vagy hitű vagy felekezeti, egyszerű ember, tisztelni kell. Később Tolsztojnál olvastam: „A legelterjedtebb és legáltalánosabb tévhiték egyike, hogy mindenkinek megvannak a maga határozott sajátságai: van jó és rossz ember, okos és buta, erélyes és tehetetlen, és a többi. Az emberek nem ilyenek. Annyit bárkiről állíthatunk, hogy többször jó, mint rossz, többször okos, mint ostoba, többször erélyes, semmint tehetetlen, vagy megfordítva; de nem lehet

igaz, ha az egyik emberről azt állítjuk, hogy jó vagy okos, a másiktól pedig, hogy gonosz vagy ostoba. Pedig többnyire így osztjuk fel az embereket, s ez merőben téves. Az emberek olyanok, mint a folyók: a víz mindegyikben víz, egy és ugyanaz, de mindegyik folyó az egyik helyen keskeny, a másikon sebes, hol széles, hol csendes, hol tiszta, hol hideg, hol zavaros, hol langyos. Ugyanígy van az emberekkel is. Mindenki magában hordja az összes emberi tulajdonságok csíráit, néha az egyik nyilvánul meg benne, néha a másik, s olykor egyáltalában nem hasonlít önmagához, holott ugyanakkor mégiscsak önmaga marad.”

Apám nem engedte meg, hogy szégyent hozzunk rá bármivel. És anyám ebben társa volt. Ő nem bírt volna velünk, két fiú gyerekkel, apám viszont ott volt mögötte, rendcsinálónak, elég volt csak határozni rá. És mi nagyon értettük ezt a munkamegosztást a gyereknevelésben.

M. A.: *A Kecelhez való viszonyod, amiket ebben a faluban csináltál, az erősen összefügg a családi meghatározottságaiddal. Talán édesanyád helyzetével is, nem?*

I. K.: *Azzal függ össze, hogy nem szabad rájuk szégyent hozni.*

Tehát mi nem csinálhatunk olyat, egyikünk se – se az öcsém, se én –, ami az egyébként köztisztületben álló szüleimre szégyent hozna. Ez egy nagyon erős készítés volt. És ez valahogy olyan nagyon természetesnek tűnt. Én nem tudom ezt magyarázgatni. Egyszerűen apám a doktor úr volt. Anyámat még eleinte nagyon sokan nagyságos asszonynak hívták. Se az iskolában, se a szomszédban, se másutt nem lehetett összevissza hazudozni, vagy nem betartani azt, amit megígértél. Apám nagyon kevésszer büntetett meg, egyszer iszonyúan elvert, mert nem vittem el egy levelet a postára. Gyakorlatilag semmiségért. De kegyetlenül elvert. Utána megbánta, azt se tudta, hogy mit hozzon, hogy udvaroljon körbe, hogy ne haragudj. De olyan dühbe gurult. És ez lerakódott, „mint a guano”. Anyám meg ebben, mondom, társa volt, mert csak annyit mondott, hogy „majd apád megtudja...”, akkor már mindenki kussolt. Ezzel megszoktuk azt is, hogy mi nem panaszkodunk. Makovecz mondta, hogy panaszkodni balkáni szokás. Nagybátyám mindig azon nevetett, hogy öcsémmel úgy jöttünk föl, hogy egymás fülét csavargattuk meg rugdostuk egymást a teraszon, de egy szó nélkül, mert tudtuk, hogy nem lehet vinyogni, mert akkor még kapunk esetleg. A keceli ügyek nagyrészt ebből az irányítottságból adódnak.

Másrészt én mindig azt mondtam magamnak, hogy „én sehonani ember” vagyok, én nem vagyok keceli. A szüleim Erdélyben születtek, anyám kúlai, apám székely, máréfalvi. Éltem Kőteleken, iskolába jártam Kalocsán, Szegeden, Egerben, laktam Verpeléten, Soltvadkerten... És egyszer csak, ahogy öregedtem, rájöttem, hogy olyan mély gyökereket eresztettem Kecelen, hogy gyakorlatilag mindig oda kerültem vissza, ha akartam, ha nem, mint a „föföldobott kő”. Életem nagy részét mégiscsak ott

töltöttem. Annyi szeretetet, megbecsülést, tudást, emberséget kaptam, hogy azt soha nem tudom viszonzni. Egyáltalán nem a címekre, rangokra meg a cafrangokra gondolok, megtanultam, ezeket sokféle szempont szerint osztogatják. Egyszerűen azon kaptam magam, hogy én oda begyógyultam, és én onnan nem tudok meg- és elszabadulni, tehát akárhova megyek, én odavalósi vagyok. Ott csináltunk '86-ban helyi újságot, ott értek a kudarcok, ott értek a sikerek, és – persze azért erre büszke vagyok – ott kaptam díszpolgári címet. Ott történt minden vagy majdnem minden, ami fontos az életemben...

Nekünk ott csodálatos gyerekkorunk volt. Azt akkor nem tudtuk. De hogy 15-20 gyerek mindig együtt volt, és hol verekedett, hol puszipajtás volt, hol segített nekünk tehenet lopni vagy mit tudom én, micsodát csinálni, gazemberségekben. Mégis. Ez úgy szépen lassan beleivódott az emberbe, és aztán érezte egy idő után, hogy neki ott van dolga. Nincs más, nem lehet máshova menni. Mai napig, ott vannak, voltak a közösségeim a helyi keresztény értelmiségi szövetségtől kezdve... Bármire megkérnek, ha a virágkiállítás, a fazekas pályázat fővédnöksége, termé-

szetesen szinte gondolkodás nélkül megyek. Pláne miután kaptam egy nagyon megtisztelő címet is... Ezzel kapcsolatosan úgy vagyok, hogy még többet kell tenni a településemért, nehogy azt mondják, hogy miféle ember ez. Ezek nem döntések, nem elhatározások, nem egy konkrét időponthoz vagy eseményhez köthetők, ezek szépen lassan, gyerekkortól kezdve beleivódtak az emberbe.

M. A.: *És hogy alakult a pályád?*

I. K.: Elég sokat sodródtam, kerestem a helyemet. Kalocsán érettségiztem. Már eleve nagyon rossz a pedigriem. Papirom van róla, mai napig megvan a papír, hogy kulák népnyzó, osztályidegen családból származom. Ráadásul klerikális, mert anyám rendszeresen járt templomba. Apám nem, de papnak készült. Ő iszonyatosan sokat és keményen dolgozott hajnaltól éjszakáig, nem sok ideje maradt másra, de anyám mint mondtam rendszeresen járt templomba, amíg járhatott az egészsége miatt. Az '50-es '60-as években is.

Természetesen általános iskolába Kecelen jártam. Volt egy kicsit túlambicionált helyi igazgató, aki a hatvanas években elhatározta, hogy Kecelen gimnázium lesz, ha a

fene fenét eszik is. Onnantól kezdve, nekem kötelező lett volna – akkor ilyen körzetesítés volt a divat – a keceli gimnáziumba járni, ahol szüleim szerint nem voltak megfelelően képzett tanárok, a frissen alakult keceli gimnáziumban jó részt általános iskolai tanár végzettségű pedagógusok tanítottak. Kalocsára kerültem egy ravasz csavarral kijátszva a rendeletet. A keceli gimnázium meg is szűnt hamar. Tulajdonképpen nem tudtam, hogy mi akarok lenni, vagy ami akartam volna, pontosabban szerettem volna lenni, az a vágyálmok kategóriájába tartozott az akkori viszonyok között. Magyarból és történelemből voltam jó, tehát humán érdeklődésű emberke voltam. A többi tantárgyból sem voltam nagyon rossz, mert a jeles meg a nagy négyes között ingáztam. Ami az átlagomat rontotta, az a matematika volt, ragaszkodtam a ketteshez az első évet kivéve egész végig. Úgyhogy ezzel voltak a problémáim bőven, és mégis a szüleimnek a tanácsára, gyógyszerész karra mentem, mert ugye nekem nagyon kicsi esélyem volt akkor magyar-történelem szakra bekerülni...

M. A.: *...tanár lettél volna szíved szerint?*

I. K.: ...szívesen, igen. De ott a munkás-paraszti érdemrendtől kezdve, meg a nem tudom, milyen ilyen-olyan pluszpontok között esélyem nem volt, hogy engem tanári pályára főlvesznek. Ezzel számoltunk is, úgyhogy én a gyógyszerész karon kezdtem, csak hát teljesen alkalmatlan voltam rá. A mai napig nem tudom, hogy mik történtek ott, az egy nagyon hosszú mese volna, bele se fogok, hogy miért kerültem én onnan ki, azon túl, hogy mint említettem alkalmatlan voltam minden tekintetben erre a pályára – vagy hogy rúgott ki az ottani egyetem kari párttitkára, aki a fizikát oktatta. Később mondták az akkori évfolyamtársaim, hogy úgy nyilatkozott nyilvánosan,

hogy amíg ő ott van, addig én nem leszek gyógyszerész, mert puszkáztam nála. Az volt az első eset, hogy megtanultam, ha valahonnan kirúgnak, az nemcsak valaminek a vége, hanem a kezdete is. Így hát bizonyos fokig kényszerből kerültem a magyar-történelem szakos pályára, először levelező tagozatra Szegedre, majd kicsi protekcióval nappalira azonnal Egerbe, így egy napig sem voltam levelező hallgató. Ott aztán persze nekem nem volt semmi gondom a főiskolával. Annál inkább a katonasággal, mert két hónap után a padból vittek el a seregbe. Persze ennek is volt pozitív hozadéka, a kiskőrösi ezrednek volt egy színjátszó csoportja, válogatott előfelvételis legényekből, mely Periszkóp névre hallgatott, és Kerényi Gábor Miklós volt a vezetője, rendezője, aki később a Budapesti Operettszínház Kossuth-díjas vezére lett. Bekerültem a csapatba, s bár a katonaságot szívből utáltam – nem az én világom –, a színjátszástól rengeteg pozitív impulzust kaptam. Sok tehetséges srác volt a csoportban, zenészek, versírók, színészpálánták, akik aztán a civil életben is sokra vitték. Túl voltam akkor a katonaságon, a főiskolai éveken, azután teljesen véletlenül sodródtam a közösségi művelődés

területére, mert magyar-történelem szakos állást sehol nem kaptam akkoriban, telítve volt a pálya. Soltvadkerten volt egy úgynevezett művészeti előadó állás a művelődési házban, oda kerültem először, úgyszólván a számlátra legaljáról kezdve, szakirányú végzettség és gyakorlat nélküli segédmunkás voltam. Emlékszem, milyen megalázonak éreztem, hogy órára be kellett kopogtatni, és gyerekeket műsorlátogatásra kapacitálni, jön az XY bohóc, bábszínház, Halász Judit stb. Amolyan műsorszervezőként kezdtem, ha ezt a tevékenységet annak lehet nevezni. Akkor úgy

gondoltam, hogy ez a „kulturális munka”. A főnöknőm mindenféle szempontból jó pozícióban volt ott, és magas presztízse volt a helyi és járási vezetőknél is. Én ott egy ilyen szaladj ide, szaladj oda küldönc voltam. A legfájóbb talán mégis az volt, hogy nem engedett, hogy továbbtanuljak. Azt mondta a vezér, hogy minek az neked, nem kell. Ez az állapot nagyjából öt évig tartott, ’79-ben kezdtem el dolgozni, 1984-ben kaptam egy ajánlatot Kecelről, intézményegység-vezetőnek hívtak az akkor épülő általános művelődési központba. Persze azonnal igent mondtam, onnantól kezdődött el a dolognak az a része, amely a valódi szakmához köt. Nyilván nem tagadom meg a soltvadkerti időket, ott az ifjúsági klubos időszak nagyon innovatív, érdekes, tanulságos volt, meg nagyon sok máig tartó baráti kapcsolat jött létre. Főként szakmunkásképzős fiatal „inasokkal” hoztunk létre klubot, kifejezetten izgalmas volt, sokan kicsit a periferiára szorultak közülük, és úgy jöttek a műházba, mint a második vagy talán esetenként első otthonukba. Tehát ott volt egy mindennapos társaság, amit rám bízta. Ez volt az első, a pályán kapott közösségi élmény. Aztán elkerültem Kecelre, és ott már kifejezetten követelmény

volt a továbbtanulás, elkezdtem egyetemre járni, az ELTE kiegészítő szakára. Abban az évben volt először, hogy felvételizni kellett a kiegészítő szakra is. Fölvettek, és akkor az nekem nagyon-nagyon nagy sikerélményt jelentett, nem nagyon bíztam magamban...

Számomra kiáltó ellentét volt a főiskolai élet, a vidéki falusi létforma, és a fiatal felnőtt egyetemi létezése között. Pesten sok olyan impulzus ért, amilyen addig soha. Krisztusi korban voltam, felemás érzések keringtek bennem. Sose felejttem el, mikor leszálltam Kecelen a vicinálisról, akkor botor fejjel úgy gondoltam, hogy jöttem ide a „lokál-posványba”, Pesten meg mi csoda élet van, meg milyen szellemi közeg. A csoporttársaim, évfolyamtársaim többsége mind sokkal többet tudott, mint én. Nekem nagyon sokat kellett tanulnom, gondolkodnom, hogy fölzárkózzak.

M. A.: *Milyen szakon voltál?*

I. K.: Népművelés szak, hároméves kiegészítő képzés... Remek tanárok, igazi egyéniségek: Marciszovszky, Maróti, Gelencsér Kati, Király Jenő, Gazda István. '84-ben kerültem Kecelre, és az első keceli évemben fölvettek az egyetemre. És olyanokat hallottam! Akkor hallottam először, '84-ben, hogy

létezik egy Bibó István nevű ember, hogy ő ki volt, mit csinált, miket írt.

M. A.: *És ki beszélt róla?*

I. K.: A művelődéspolitikát tanító Marciszovszky János. Ez a „reformkommunista időszak” volt. Lengyel László, Bihari Mihály, Bíró Zoltán ennek a korszaknak az emblemikus figurái. Itt találkoztam olyan emberekkel, akik sokkal informáltabbak voltak, sokkal többet tudtak, mint én. A faluban ez nem volt probléma, mi egész mással foglalkoztunk. Szembe kellett néznem a korlátaimmal, műveltségbeli hátrányaimmal. Ez az időszak részben ijesztő, részben ösztönző volt

számomra. Teljesen átalakította a világvégemet. 1985-től már igazgató-helyettes voltam a keceli ÁMK-ban. Elkezdtünk helyi újságot szervezni, írni, '86-tól saját helyi újságja volt Kecelnek, ami hát talán... az egyik legnagyobb vállalkozásom volt akkoriban. Megengedték néhány helyen – Kecskés Jóska Gödöllőn, aztán Tiszakécskén Polyák Berciék már helyi újságot csinálhattak. Bercivel szinte pályám kezdete óta ismertük egymást, ő biztatott, hogy miért nem csináltok ti is ilyen helyi lapot. Végigjártuk ennek az ügyes-bajos dolgait, és megcsináltuk. Hát a mai napig emlegetik ott. Az egy független újság volt, primitív eszközökkel csináltuk. Egy Romayor nevű nyomdagéppel, kezdetleges technikával Tiszakécskén nyomtatták, a művelődési háznak volt egy ilyen gépe. Ez volt az első igazán közösségfejlesztő, közösségépítő, már tudatosnak nevezhető program, amikor gyakorlatilag az egész falu írt, legalábbis lehetőséget kapott az írásra. (Akkoriban Kecel még falu volt, ma már város.) Bárki írhatott tehát, aki írásképes volt. Sőt, az is, aki nem, mert stilizáltuk, átírtuk, szerkesztettük és megjelenhetett a keceli újságban. Teljesen, mint a Miért éppen Alaszka c. filmben, igyekeztünk az aktualitásokat közölni. Hogy friss

hús érkezett a henteshez, hogy hogyan kel a malac, mikor oltják a kutyákat, kinek van trágyája eladó stb. Ami a helyieket konkrétan a hétköznapi valóságában érintette. Sose felejttem el, mikor valaki – ha jól emlékszem épp Polyák Berci – a kezébe vette az újságot, megnézte, a hirdetéseként nyitotta ki, volt benne vagy három oldalnyi hirdetés, és azt mondta: „jó az újság”. Olvassák, abból látszik, hogy sokan hirdetnek. Rengeteg olyan praktikát találtunk ki, vagy lestünk el máshonnan, ami életszerű volt. Aztán később jöttünk rá, amikor megjelentek ezek a tucat helyi újságok, hogy mennyire eleven és friss volt azokhoz képest, még akkor is, hogyha újságíró szakmai szemmel, színvonallal nem feltétlenül jellemezhető. Nem újságírás volt az, hanem közhasznú információk átadása. Szerették az emberek, alig várták, hogy megjelenjen.

Az akkor általános művelődési központoknak nevezett intézményeknek – amelyek ebben az időszakban az innováció csúcsának számítottak – az igazi profiljához tartozott volna, hogy létezik egy információs közmű a falu központjában, ugyanúgy, mint az ABC áruház, csak ez nem kenyeret meg szappant, hanem információt, tudást árul vagy oszt, ahova be lehet

menni tanulni, tudni, ismereteket szerezni, valóságos emberi szellemi, érzelmi szükségleteket kielégíteni. A másik ilyen varázsszó az „integráció” volt. Mindenki integrált, ha kellett, ha nem. Konkrétan ez azt jelentette, hogy intézményeket vontak össze, ahol az emberek a bölcsőtől a sírig okosodhatnak. Ha esetenként voltak is kétségeink, azokat nem mondtuk, többnyire hittünk benne, mert mást nem nagyon tehettünk.

Az egyik legnagyobb dobás – amit mi csináltunk először – az a bébiszépségszűrés volt. A lényege, hogy az újságban bébiszépség-

versenyt hirdettünk, és mindenki – nagyszülő, szülő, keresztapa, keresztmama, szomszéd – behozhatta közzétételre zsenge korú gyermekének a fényképét. Leközlöttük az újságnak a hátsó lapján – tudtuk, mindenki ott kezdi az olvasást. Lehetett szavazni, és aki az első lett, az nyert egy éves előfizetést az újságra. Egyszerű logika, akkor még nem tudtuk, hogy a marketing ezen az alapon működik.

Mindenkiről tudtunk, aki megszületett a faluban, mert minden gyerek képét behozták. Mindenkinek a saját gyereke a legszebb, ez nyilvánvaló. Nem volt egészen tudatos, de hát ez teljesen világossá vált, és ettől kezdve gyakorlatilag szinte mindenki megfordult a művelődési házban, tudták, hogy hova kell jönni, kit kell keresni, mit lehet találni. A kollégák elég ügyesek voltak ahhoz, hogy mással is megfogják őket.

Az újságot a helyi szülész-nőgyógyász, a helyi gyerekorvos, a helyi növényvédős, a helytörténet-kutató, Rideg Feri bácsi, Németh Miska bácsi, aki egyszerű parasztember volt, írták. Volt egy rovat *Pillantás a múltba* címmel. Egy pici szösszenet, milyen volt régen például a lakodalom, a disznótör vagy a vasárnapi kocsmai multság.

Álltak sorba, várták az újságot, amikor jön már. Az 1500 példányt elkapkodták, mint a cukrot.

M. A.: *Nem kellett pénzért adnotok?*

I. K.: De, pénzért adtuk. Akkoriban 15 forint volt az ára, úgyhogy nem valami horror összeg volt, a falusi ember megnézte, mire adja ki a pénzét, meg volt olyan, hogy öten is kiolvastak egy példányt, összefogtak a szomszédok, meg hol ez vette meg, hol az vette meg. Nem tudom, mennyi család volt akkor Kecelen, az biztos, az 1500-as példányszám az szép volt annak idején. És azt vitték, nem is maradt remittenda soha.

Paradox módon pont az újság miatt kellett eljőnnöm Kecelről. Egészen pontosan kirúgtak, nemcsak engem, hanem az összes munkatársamat is. Egyértelműen helyi politikai játszma végén vesztettem. Persze gazdasági okokra hivatkoztak, hiába voltam képviselő, nem védett meg senki, sőt ahogy lenni szokott az döfött hátba, aki hasznot húzott a tevékenységünkől. Mintegy fél évig munkanélküli voltam, azután másodszer alakult úgy az életem, hogy valaminek a vége egyben egy új élet kezdetét jelentette.

1991-ben kerültem a Kecskeméti Katona József Gimnáziumba

tanítani, egészen pontosan kettős feladattal, közművelődési tanárnak ott csak egy tanévet voltam, és utána áthívtak az akkori megyei pedagógiai intézetbe, mert a megyei közgyűlés úgy döntött, hogy a pedagógiai intézet tevékenységét kibővítették közművelődéssel. '92-ben kerültünk oda hárman, Polyák Berci, jómagam meg egy adminisztrátor lány, és úgy volt, jól emlékszem, a megyei közgyűlés határozatában, hogy „kis létszámú közművelődési csoportot” hoznak létre a megyei közösségi művelődési feladatok ellátására. A váltáskor komoly dilemma előtt álltam.

A gimnáziumban olyan kevés volt a fizetésem, hogy abból csak éhen halni lehetett, ott meg a dupláját kaptam egyből. Úgyhogy nagyon nagy szívfájdalommal, de átmentem. Sokáig gondolkodtam, hogy mit csináljak, de hát, ha jól emlékszem, havi 3.700 Ft volt csak a busszal való bejárásom. 120 kilométert utaztam oda-vissza minden nap. Ráadásul nekem a közművelődési feladatokat is el kellett látni a gimnáziumban is, és sokszor este tértem csak haza, másnap meg öt órákor indulás vissza.

M. A.: *Ti Polyák Bercivel mikor ismertétek meg egymást?*

I. K.: Még Vadkerten dolgoztam, amikor 1980 körül ő már Tiszakécskén volt művelődési ház igazgató, náluk már ott rengeteg szakmai innováció volt. Saját nyomdájuk volt. A környék vállalkozásainak, intézményeinek is dolgoztak, többek között a sajátjuk mellett másoknak is nyomtak helyi újságokat. Természetesen ott nyomtuk a Keceli Híreket is. Tartottuk a kapcsolatot, sokszor magam mentem el az újsággal Kécskére, megvártam, míg kinyomják, volt idő körülnézni, beszélgetni, tapasztalatokat szerezni. Rendszeresen találkoztunk különböző szakmai és egyéb fórumokon,

megértettük egymást. 1992-ben kezdtük a közös megyei munkát. A szakmáról, a feladatokról, a hogyanról nem nagyon kellett egyeztetnünk. Beszélgettünk persze arról, hogy nem szeretnénk rendezvénykiszervező szervezet lenni, partnereket keresünk, önkormányzatokat, intézményeket, civilszervezeteket, kultúrával, művészettel, közösségekkel foglalkozó magánszemélyeket, önkénteseket, egyszóval partnereket. Nem is tehattünk mást, adottságaink is erre készítettek, egy irodában dolgoztunk mind a hárman. Abban is egyetértettünk, hogy helyzetfeltárással kezdjük, mert a megyében érdemi területi közművelődési fejlesztő munka nem, vagy alig volt. Időbe került, míg képet kaptunk a partnereinkről, bizalmat szereztünk. Használtuk a statisztikákat, saját felméréseinket, kiépítettük a személyes kapcsolatokat. Voltak sikereink, kudarcaink, törések, de azért haladtunk is. Már a közös munka előtt '90-től találkoztunk Bekéékkel, a Közösségfejlesztők Egyesületének tagjaként ebbe az irányba mozgattuk volna el a közművelődés szekerét. Sok a szakmából jövő és azon kívüli kiváló szakember jött össze ebben a csapatban közös gondolkodásra, cselekvésre. Voltak vezéregyéniségek: Bekén kívül Varga Tamás, Vercseg Ilika, Balipap Feri, Kovács Flóri, Makovecz Imre, körükük gyűltünk vagy huszonegynéhányan. Belőlük alakult aztán a Közösségszolgálat Alapítvány. A közös gondolkodás lényege az az volt, hogy a szakma akkor maradhat fenn, ha az aktuális társadalmi kihívásokra érvényes válaszokat tud megfogalmazni és adni. Ennek legfontosabb eszköze a közösségfejlesztés, tehát a társadalmi részvétel fontos, az aktív cselekvési programok láncolata...

Magunk részéről igyekeztünk megragadni az adódó lehetőségeket, jártuk a saját utunkat főleg a szakmai képzések és vidékfejlesztés,

tés, településfejlesztés területén. Pályáztunk, ahol lehetett, építettük saját szervezetünket is. Persze csak a lehetőségek és a feladatok szerint. Szerencsések voltunk, kiváló, lelkiismeretes szakemberekkel dolgoztunk az intézményen belül és kívül is. 1999-től önálló közművelődési intézményként dolgoztunk. Leváltunk a pedagógiai intézetről, saját szakmai utunkat jártuk. Kiterjedt kapcsolatrendszerünk, a minőségre való törekvés tette lehetővé, hogy olyan feladatokat is felvállalhassunk, amelyeket más hasonló profilú intézmények nem, mint például az agrárkamara megbízásából elvégzett térségi tudástár projekt munkája.

Érdekes és újszerű feladat volt, négy település hétköznapi praktikus tudásainak feltérképezése, elemzése. Viszonylag rövid idő alatt az érintett településeken élő önkéntesekkel, az éppen aktuálisan futó közművelődési szakemberképzésen részt vevő hallgatókkal kellett lekérdezni az általunk összeállított kérdőíveket az adott témában. Arra voltunk kíváncsiak, milyen gyakorlati tudásuk, képességeik, jártasságaik, ügyességeik vannak a kérdezetteknek, ezek hogyan hasznosulnak, milyen a társas kapcsolatok rendszere, a bizalom, a részvétel a közös ügyekben,

a nyilvánosság, az integráció szintje, a jövőképe.

Mihez értenek az adott településeken lakó emberek, mit gondolnak saját településükről, életkörülményeikről, milyen a helyi tudás alkalmazhatósága, hasznosulásának lehetősége? Milyenek a települési kapcsolatok, a kohézió?

Azt gondoltuk, abban hittünk és hiszünk, hogy a helyi közösségekben mindig vannak olyan józan gondolkodású, tapasztalatokkal, gyakorlattal bíró emberek, akik a hétköznapi felmerülő problémákra kiváló megoldásokat alkalmaznak, vagy éppenséggel egy-egy szakterületen különleges ismeretekkel, jártasságokkal, képességekkel, ügyességekkel rendelkeznek, és nem biztos, hogy saját közvetlen közegük ismeri őket. Az ő felkutatásuk, megerősítésük, elismerésük segítése közösségi érdek, a közösség javát szolgálja.

Friss még az élmény, saját tapasztalatom, példám. Súlyos beteg édesanyám ápolását testvéremmel vállaltuk. Adódtak olyan feladatok, amelyekhez egyszerűen kevesek voltunk. Segítségre volt szükségünk, és találtunk is a városkában olyan kárpitós képesítésű asszonyt, aki kiváló segítőtársnak bizonyult. Szakszerűségben, türelemben, együttérzésben, szorgalomban,

megbízhatóságban vetekedett a hivatásos ápolókkal. Értően, hitelesen beszélt a háziorvossal, nagy-szerűen helyt állt, édesanyánk is szerette.

M. A.: *És mit gondolsz te erről manapság?*

I. K.: Azt gondolom, hogy a tolsztoji idézet igaz. Az emberek, ha értelmesen, megértően, türelemmel közelítenek hozzájuk, többnyire ugyanígy válaszolnak. Erre kiváló terep volna a hungarikum program, amellyel nekem dolgom van, nyugdíjasként, magánemberként, ha tetszik önkéntesként is. A tudástártól egyébként már csak egy lépés volt a hungarikum programmal való találkozásunk. Azt gondolom, amit ma is csinálók, csinálni fogom, és úgy, ahogy azt kigondoltuk annak idején négyen, Lezsák Sándor, Polják Albert, Bányai Gábor meg jómagam.

A 2008. június 13-án megszületett országgyűlési határozat gyakorlati megvalósításának lehetőségeiről gondolkodtunk négyen néhány nappal a határozat megszületése után. A parlament alelnöke, a megyei közgyűlés elnöke, és két közművelődési szakember. Lezsák Sándor keresett meg bennünket, ő volt az egész program spiritus rectora. Ismerte a munkáinkat, tájékozott volt a tudástár ügyében is, voltak konkrét elképzelései a hosszú távú programépítéssel kapcsolatosan. A két-három órás megbeszélésen kirajzolódott egy megvalósíthatónak látszó jövőkép, és egy konkrét feladatterv, a felelőségekkel, határidős feladatokkal. Izgalmas közösségfejlesztő szemléletű munka volt. Az úgynevezett hungarikumpiramis építését a települési értékek szintjéről terveztük építeni. Ha egy országnak lehet nagyfontosságú, emblematikus, kiemelkedő jelentőségű értékekből létrehozható kirakata, akkor egy-egy településnek, térségnek, kistáj-

nak miért ne lehetne? ... és miért ne lehetne elérni azt, hogy maga az adott közösség tárja föl, mutassa be, értékelje, becsülje meg kutatóit, létrehozóit, gondozóit. Beke Pali „Méltóságkereső”-je jut eszembe: az alkotó ember, a tevékenység, az alkotás méltóságának keresése, meg- és visszaadása.

Hiszek ebben a munkában, pontosabban azokban az elkötelezett emberekben, akikkel az ügy kapcsán találkozom, hiszen „konok hit nélkül nem megy”. Jártam Erdélyben, Felvidéken, Kárpátalján, Vajdaságban, mindenütt nagyon sokat kaptam. Rendszeresen részt veszek a Bács-Kiskun Megyei Értéktár Bizottság munkájában, látom, milyen komoly munka folyik. Persze van több település, amelyik közömbös a program iránt, de sokkal több a pozitív élmény, mint a negatív viszonyulás. Nagyon sok múlik az emberi tényezőn, van-e partnerség, és van-e értő, elkötelezett, hiteles közvetítő. Van néhány fontos tényező, ami erősen befolyásoló lehet a program megvalósulását illetően, elsődleges a közvetítő szerepe. Fontos a partnerség, a kreativitás, az értékekre irányuló

széles látókör, a gazdatudat és a sikerélmény, a segítő, támogató attitűd. Sokat jelent az értékek tudatos „közösségi piacra” juttatása.

Nekem mi dolgom a hungarikumokkal? Nekem a helyi értékekkel van dolgom!

M. A.: *És van falu, ahol intenzívebben dolgozol?*

I. K.: Hogyne. Nagyon kevés helyen, de például Tázlaron, Bács-Kiskun megyében. Az elejétől végéig következetesen végigvitték azt, amit mi annak idején, hogy úgy mondjam, jövőképként megálmodtunk erről az egész hungarikum programról. Amiről meggyőződésem a mai napig, hogy egy komplex, teljes programot tud adni egy települési művelődési háznak. A program tartalma: helyi értékek föltárása, bemutatása, kezelése, frissítése, karbantartása, piacra juttatásuk segítése.

M. A.: *És ezt mikortól mikorig csinálta a falu?*

I. K.: Volt egy erre a célra kiírt pályázat, és ez a kicsi település, amely korábban alig jutott hozzá pályázati forrásokhoz, mert periferián van mindenféle tekintetben

– ráadásul fiatal falu, 1921-ben alapították, korábban tulajdonképpen egy tanyacsoport volt –, nyert 1 millió 200 ezer forintot, közösségi alapú értékfeltárássra úgy, ahogy annak idején megálmodtuk. Kérdőíves módszerrel lekérdezik a falut, ők maguk. A program mozgatója egy talpraesett ügyes óvónő, félállásban. A művelődési ház vezetője segítséget kért a pályázati projekt szakszerű megvalósításához. Megcsinálták úgy, ahogy kell. Minden közösségfejlesztő program időigényes, ennek tudatában vágta bele. Összejöttek három alkalommal. Háromszor 21 emberrel, kérdőívet összeállítani, értelmezni, nyomtatni. Végig, minden pontját megbeszéltük, hogy hogy kell (lehet) lekérdezeni. Nem csak arra vagyunk kíváncsiak, ami konkrétan a kérdésben van, hanem nyitottak legyenek arra, hogy olyan értékeket is meg lehessen találni, amit a helyiek nem tartanak feltétlenül annak.

Nyisd ki a szemed, láss! Lekérdezték a falut, ebből csináltak egy összesítést. Van egy testvértelepülésük Szilágyságban, Diósadon – egy 500 lelkes kicsi falu. Ugyanazt megcsinálták ott is, az eredmény a közös kiadvány része lett.

Anno a jövőképünkben szerepelt, hogy a különböző szintű értéktárakba bekerülő javak alkotóinak ne csak egy díszes oklevél meg egy meleg kézfogás járjon, hanem kapjanak különböző kedvezményeket, előnyöket, például adókedvezményt. Nos, a tázlári értéktárba bekerült termékek létrehozóinak elengedték a piaci helyépnt, az önkormányzat tőlük vásárol rendezvényeire ajándékot, ahol lehet, segíti őket a piacra jutásban. Lehet azt mondani, hogy ez kevés, de ők megteszik azt, ami az erejükből futja.

Olyan irányba kellene elvinni a pályázati támogatást, hogy azokat támogatni, akik helyben tesznek. Azoknak adni támogatást, akik,

mint a tázláriak, vásárolják a helyi termékeket, abból készítenek csomagot a testvértelepülésnek, odafigyelnek a hétköznapokon, ünnepnapokon, falunapokon erre. Mindig akkor volt a fölfutás a programban, amikor megjelent egy-egy jól célzott pályázat.

M. A.: Hogy látod, hogy amivel te foglalkozol, a népfőiskolákban hogy jelenik meg?

I. K.: Akárhonnan nézem, én egy kicsit a népfőiskola gyereke is vagyok. Az utóbbi években, vagy talán évtizedben nagyon szorosra szövődött ez a szál. Ez a tevékenység teljes egészében annak a szellemnek a része, amit Lakitelek testesít meg. Szerintem a népfőiskolai mozgalomnak, aminek nagyon fontos eleme a *praktikus tudás, a hétköznapi tudás* és annak a produktumai, a hungarikum program szerves része. Nem véletlen, hogy innen indult az egész hungarikummozgalom.

Néhány hete a Lakiteleken szervezett hungarikum szabadegyetemen arról kellett beszélnem, hogy mi történt a helyi érték programmal az elmúlt éppen tíz évben. Mert most 10 éves a hungarikummozgalom. Mint már említettem 2008-tól számíthatjuk, amikor először elindultunk a tíz kistérségbe

Bács-Kiskun megyében. Amikor tartalommal kell megtölteni ezt a dolgot, mármint a népfőiskolai tevékenységet, akkor ez egyszerűen nem kerülhető meg, hogy a praktikus tudást előtérbe helyezzük. Csak akkor lehet sikeres társadalom, ha vannak sikeres emberek, és azok a sikeres emberek helyben tudnak sikeresek lenni. Az egésznek ez az értelme.

Megdöböntett, hogy amikor kulturális közfoglalkoztatottaknak tartottam képzést a helyi értékek témakörben, és a bemutatómban vetítettem képeket, az adott település hallgatója nem ismerte fel, hogy ez a saját településének értéke. A bácskai falvak némelyikében a módos sváb parasztok az úgynevezett *Einfulhrok*ba, bejáratokba díszítésül képeket festettek. Egy Wittner Frigyes nevű ügyes kezű szobafestő és mázó, akire később templomok belsejének kifestését is rábízták néhány településen, freskókat, faliképeket festett a gazdák megbízásából. Tulajdonképpen nevezhetnénk ezeket a képeket a település székelykapuinak. Megkérdeztem a hölgyet, aki odavaló volt a településre, hogy honnan van ez, tudja-e, azt mondta, „hát úgy tudom, hogy a szomszéd faluból”. A saját településéről nem tudta, hogy minden tehető, módos

re-másikra az is oda van írva, hogy miért. Erről szól az identitás, erről szól az a történet, hogy mi dolga van, hogy kötődik a településhez a polgára. Ezek kiveszőfélben lévő, a modern kor által már nem értékelt attitűdök. Mi megpróbáljuk visszahozni, több-kevesebb sikerrel, eredménnyel, inkább azt mondom, hogy több sikerrel, és esetleg kevesebb konkrét kézzelfogható eredménnyel, minthogy erről már ne lehessen beszélni vagy semmibe lehessen venni. Következésképpen, vagy a program részeként a KÉSZ Kecelen civil összefogással most készítette el azt a kiadványt, ami kétkötetes. Az egyik része a *Kecel anno*, a másik *Kecel katolikus örökséget* mutatja be. A templomtól az orgonán keresztül a kegytárgyagig, a temetőig. A keceli amatőr szobrász tevékenységéig, aki a helyi síremlékeket készítette. Kálvária, Mária-képek, a kegyhelyek, tárgyak. Valamikor, akik nem tudtak elmenni búcsúba, leültek imádkozni a Mária-képnél, együtt voltak a többiekkel, a maradékkal, betegekkel, öregekkel. A búcsúsaink régen lovaskocsikkal, szekerekkel jártak Vodicára, más búcsúhelyekre, volt, aki gyalog ment 80-100 kilométert. Olyan volt, mint Csíksomlyó, csak kicsiben. Akik nem tudtak egészségi vagy egyéb okokból elmenni, azok kiültek a Mária-kép elé, és ott imádkoztak esténként. Most újra divatba jött érdekes módon a régi szokás. Rendbe tettük a Mária-képet, parkosítottuk a környékét, kicsi fahíd került az előtte lévő árokra, érsek úr meg a helyi plébános megáldotta, és most, ahogy látom, körötte mindig van friss virág.

Imre Károly beszélgetését a Hungarikumok Németországban fotósorozat illusztrálja.

parasztpolgár annak idején ezekkel a képekkel díszített.

De sorolhatok pozitív példákat, mintaértékű, követendő kezdeményezéseket is. Például az ugyanezen háromnemzetiségű településen ilyen a közösség által ápolt Kegyeleti Park. „*Múltunkban a jövőnk.*” Mi sem testesíti meg jobban ezt a bölcsességet, mint a temetők, ahol a közösség tagjainak felmenői nyugszanak. A temető az, ahol a szegények és gazdagok, ahol a béresek és az előjárók egyként emlékeztetnek a múltra. A mai bácsbokodi temetőt az 1700-as évek második felében jelölték ki. Ez a falu harmadik római katolikus temetője. A Kegyeleti Parkban emlékek, értékek és érzések összpontosulnak. Egy példaértékű kezdeményezés, melyet a lakosság és a hivatalos szervek teljes vállszélességgel támogattak. Méltán lehet rá büszke minden bácsbokodi, legyen helyben lakó vagy elszármazott. A nemzet egységét, a múlt összetartó erejét és az őseink tiszteletét megtestesítő emlékhely példaként szolgálhat minden magyar embernek.

Vagy Kecelen egy civil szervezet a Keresztény Értelmiségi Szövetség elkezdte fölgyűjteni, rendbe tenni,

ápolni a település katolikus örökségéhez tartozó értékeket: út menti keresztek, szobrokat, Mária-képeket, kegytárgyakat, temetői síremlékeket. Vajay László keceli káplánt 1919-ben – idén lesz 100 éve – lelőtték a vörös terror kapcsán a helyi plébánián, semmiért. Jöttek be a tanácsköztársaság ideje alatt a messziről odarendelt vörös katonák, és azt mondták, hogy a papok felelősek mindenért. Egy 28 éves, teljesen ártatlan káplánt lelőtték a plébánia folyosóján. A közösség hajlamos felejteni, pláne úgy, hogy a síremlékről lecsiszolták a nevet is, benőtte a gaz. Semmi nincs rajta. 100 év alatt betakarta a borostyán, láthatatlanná vált, most vágtuk le róla az elburjánzott növényzetet, tettük újra éppé a síremléket. A jó példa is lehet ragadós, a település polgárai közül többen örökbe fogadtak út menti keresztek, felújítják, kezelik, virágot raknak mellé. Mindegyik emlékhelyre oda van írva, hogy ki állíttatta, egyik-

IMRE KÁROLY (Jászapáti, 1952) népművelő közösségfejlesztő, okleveles bölcsész, középiskolai tanár. Soltvadkerten, Kecelen, Kecskeméten dolgozott közművelődési szakemberként, tanárként. A Nemzeti Művelődési Intézet Bács-Kiskun megyei irodáját vezette nyugdíjba vonulásáig. Elismerései: Wlassics Gyula-díj, Bessenyei György-díj, Magyar Érdemrend lovagkeresztje, Kecel Város Díszpolgára.